

Osobnost autora a kolektivní správce – dvě strany jedné mince

Dnešní postmoderní svět vyspělých komunikačních technologií s globalizovanou nabídkou uměleckého obsahu přináší v autorskoprávní praxi nemalé problémy, způsobené střetem dvou navzájem odlišných konceptů ochrany práv tvůrců k jejich dílům. Angloamerického „copyright“ a kontinentálního „droit d’auteur“.

Nejmarkantněji se jejich rozdíly projevují v pojetí právního postavení autora v rámci jeho smluvních licenčních vztahů s osobami producentů a jiných objednatelů autorských děl, včetně těch hudebních, tvořících kolektivně zastupovaný repertoár OSA. Distinkce obou geograficky podmíněných licenčních přístupů se v obchodní praxi hudebního i audiovizuálního průmyslu často přehlíží a nutno říci, že na úkor individuálního nositele autorských práv.

Je proto namístě, zamyslet se nad právními důvody těchto diskrepancí a poskytnout vám, zastupovaným hudebním skladatelům a textařům, několik praktických rad, jak postupovat v případě nabídek umělecké spolupráce od domácích i zahraničních producentů, kteří si u vás objednají vytvoření a dodání díla pro své produkční záměry.

Naprostou většinu licenčních smluv v kombinaci s typovou smlouvou o dílo navrhuje výrobci a objednatelé hudebního díla zastupovanému autorovi v intencích angloamerického právního konceptu, sledujícího maximální zhodnocení jejich investičního vkladu do výroby nehmotného statku. Nutno říci, že na úkor svrchované kontroly autora nad komponovaným dílem po dobu jeho právní ochrany. Licenční nabyvatel a objednatel díla v jedné osobě si pro sebe pravidelně vyhrazuje exkluzivní dispozici s hudebním dílem, aniž by autora dostatečně majetkově kompenzoval za ztrátu jeho možnosti s vlastním dílem do budoucna volně nakládat.

Tento obchodní postup tuzemských objednatelů uměleckých děl při vyjednávání podmínek smluvních licencí je inspirován americkým práv-

ním institutem work-made-for-hire, který odpovídá ve značné míře naší právní úpravě zaměstnaneckého díla a díla vytvořeného na objednávku. Umožňuje objednateli a investorovi vstupem do právního postavení autora docílit faktické vykoupení jeho práv. Tento právní účinek smluvního zcizení autorských práv nelze však na našem kontinentu legálně docílit, protože evropská autorskoprávní tradice ctí ze svých přirozeně právních pozic jedinečnou osobnost autora natolik, že konstituuje vedle jeho majetkových práv i práva osobnostní jako jejich nezadatelnou, nepřevoditelnou a nezczizitelnou součást.

Uvedená charakteristika angloamerického přístupu k duševnímu vlastnictví, uplatňovaného osobami podnikajícími v hudebním a filmovém průmyslu nekorresponduje s osobitým právním režimem hudebních děl komponovaných pro film a audiovizí. Neodůvodněně totiž slučuje výhradní osobnostní právo autora filmové hudby na její zpracování a zařazení do audiovizuálního díla (tzv. právo synchronizace) s výhradními a neomezenými licenčními oprávněními k užití filmové hudby při nakládání s hotovým audiovizuálním dílem. Autoři zastoupení OSA v případě, že si ve smlouvě o kolektivním zastupování realizaci tohoto práva u archivní filmové hudby vyhradí pro individuální výkon a u komponované filmové hudby nehledě na tuto výhradu, jsou oprávněni vyjednat licenční podmínky s výrobcem audiovizuálního díla sami a OSA o tom informovat. Zároveň by si také měli v návrhu smlouvy povšimnout, zda tento návrh počítá s právní skutečností kolektivního výkonu jejich majetkových autorských práv a v opačném případě na své zastupování kolektivním správcem smluvního navrhovatele upozornit.

// Každé užití filmu anebo jiného audiovizuálního díla je zároveň i užitím jeho hudební složky jako předmětu samostatného, neodvislého a majetkově zhodnocovaného užití.

// Rovněž je vhodné, aby autor v jednáních o licenčních podmínkách s výrobcem pamatoval na své právo od výhradní licenční smlouvy odstoupit.

Tradičně je totiž právní režim filmové hudby vyňat ze zákonného rozsahu automatického rozšíření oprávnění výrobce k dalšímu nakládání s jinými audiovizuálně užitými díly v rámci filmové distribuce, nad rámec jejich zpracování a zařazení do audiovizuálního díla. Nesleduje jejich právní osud a podléhá u zastupovaných autorů kolektivní správě. Ta v americkém právním prostředí, ze kterého mnoho zahraničních licenčních nabyvatelů a produkčních studií na našem území prostřednictvím svých organizačních složek působí, nemá tradičně tak ustálený a široký rozsah věcné působnosti, jakému se těší na evropském kontinentu.

Nabyvatel adaptačních a synchronizačních licenčních oprávnění k filmové hudbě, objednané u kolektivně zastupovaného autora aplikujícího právo synchronizace individuálně, nevystačí s jednorázovým finančním vypořádáním jejího autora v domněnání, že tímto vyrovnal veškeré jeho majetkové nároky týkající se používání jeho díla v rámci nakládání s audiovizuálním produktem jako celkem. Každé užití filmu anebo jiného audiovizuálního díla je zároveň i užitím jeho hudební složky jako předmětu samostatného, neodvislého a majetkově zhodnocovaného užití. Vedle licenčního jednání, sledujícího vypořádání autorských hudebních práv s autorem je tento povinen prostřednictvím licenčního partnera zasílat OSA tzv. filmovou sestavu. Na jejím základě je OSA následně schopen vyplácet autorovi pravidelné výnosy z výkonu jeho majetkových práv k hudebnímu dílu užitému ve filmu či v jiném audiovizuálním produktu jeho rozmnožováním a rozšiřováním na zvukových či zvukově obrazových nosičích záznamu, jeho veřejným sdělováním v kinech, prostřednictvím televizního vysílání či online způsoby.

Obecně lze říct, že výrobce nebo objednatel díla z postavení silnější smluvní strany autora neupozorňuje na širší rozsah jeho potenciálních oprávnění, autorským zákonem jinak vyhrazený do dispozice smluvním stranám. Důsledkem těchto tendencí je upřednostňování investičního hlediska, vlastního americkému licenčnímu vzoru a právní úpravě copyright, za cenu ztráty možnosti autora licenční vztah s objednatelem podnikajícím v uměleckém a hudebním průmyslu a uživatelsky těžícím z individuální autorské tvorby nějak ve svůj prospěch moderovat.

Výrobci a uživatelé objednaného hudebního díla, kteří si k němu sjednávají exkluzivitu, pravidelně opomíjejí navrhovat autorovi právo na dodatečnou odměnu a na odstoupení od smlouvy pro svou nečinnost, případně i pro změnu přesvědčení autora. Důsledkem těchto praktik je, že autorské dílo je pro použití v jiném projektu blokováno a majetkově se nezhodnocuje.

Lze proto autorům doporučit, aby si ve smlouvách s výrobcí a uživateli svých děl vyhradovali právo na dodatečnou přiměřenou odměnu v případech, kdy autorská odměna není sjednána v závislosti na výnosech z využití udělené licence a jako paušálně nízká by se tak mohla dostat do nápadného nepoměru k zisku objednatele či výrobce z využití licence i k významu zkomponovaného díla pro jeho dosažení. Rovněž je vhodné, aby autor v jednáních o licenčních podmínkách s výrobcem pamatoval na své právo od výhradní licenční smlouvy odstoupit, pokud by výrobce dodané dílo nepoužil a bránil uspokojit zájem autora na využití licence k objednanému dílu u jiného zájemce.

Autora, který si je oprávněně vědom i penězi neocenitelné umělecké hodnoty své tvůrčí práce, spočívající zejména v její originalitě a nezapodobitelnosti, by mohlo také zajímat, že mu zákon dovoluje od smlouvy s objednatelem a uživatelem jeho díla odstoupit, pokud by se autorovo umělecké přesvědčení ve vztahu k objednanému, ale doposud nezveřejněnému dílu změnilo a již neodpovídalo jeho představě. Na tento významný právní institut kontinentálního autorského práva, podtrhující jeho morální komponent, by se bylo možné odvolat i v případě, kdy komponované dílo hodlá výrobce začlenit do produkce, jejíž kontext autorovi nebyl předem jasný a s nímž se autor neztotožňuje.

Přítomnost kritické sebereflexe tvůrčích osobností k jejich dílu i k povaze produkčního záměru umělecké objednávky je s postupující

globalizací kulturní nabídky a její komercionalizací, potlačující její uměleckou kreativitu, rozhodující pro efektivní a praktické využití výše popsaných zákonných oprávnění, vyvažujících nerovnováhu v postavení smluvních stran, silnějšího výrobce – objednatele díla a slabšího autora. Morální rovina výkonu autorských práv sice přímo nespadá do předmětného rozsahu kolektivní správy, nicméně se jí nepřímou dotýká také zákonou propojeností s jejich majetkovou složkou, svěřenou kolektivnímu zastupování. Rozhodnutí autora zohlednit či naopak opomenout osobnostní atributy při realizaci svých autorských práv vyvolává i majetkové souvislosti.

Obzvláště významné je uvědomit si tuto skutečnost v současné konfrontaci autorské obce s nabídkami veřejných licencí Creative Commons, bezprecedentně nabourávajících absolutní povahu vlastnického práva k intelektuálním statkům, rovnající se prakticky jejich virtuálnímu vlastnění. Tyto iniciativy rozdělují autorskou obec na dvě skupiny. Tu první představují tvůrci, kteří se a priori do budoucna a neodvolatelně zřekli autorských práv k vlastní tvorbě a svá díla vystavují všanc anonymní mase uživatelů. Druhá skupina je tvořena autory, kteří „komunistické“ chápání duševního vlastnictví odmítají a vědí, že účinků takovýchto typů veřejných licencí lze dosáhnout i zákonnými způsoby, bez nutnosti na svá autorská oprávnění neodvolatelně rezignovat. Jejich zájem paradoxně oslabuje první skupina, která vidinu přechodného zviditelnění se v dnešním prostředí nekontrolovatelného užívání i cizích děl tvořících autorskopravně chráněný obsah a repertoár OSA, upřednostňuje před solidaritou a soudržností kolektivně zastupované obce autorů. Ti ve většině spoléhají na kolektivního správce jako na společného a trvalého garanta právní ochrany jejich majetkových zájmů v celosvětovém územním rozsahu, okupovaném pluralitou partikulárních zákonných režimů teritoriálně uplatňované autorskopravní ochrany před globálně působícími uživateli.

Proaktivní přístup samotných autorů v péči o morální práva v uvedeném smyslu se projeví nejenom v posílení smluvního posta-

vení individuálního hudebního skladatele či textaře, ale měl by přispět i k většímu respektování OSA uživatelskou veřejností, která s kolektivním správcem obvykle nesympatizuje a jeho působnost často ani přesně nezná. Poučený a odpovědný postoj samotných autorů při nakládání s jejich duševními výtvoři pomůže zároveň i eliminovat nepovolené pirátské iniciativy, popírající podstatu duševního vlastnictví ignorováním svobody kolektivně zastoupených autorů i umělců samostatně rozhodovat o způsobech a podmínkách zveřejňování a zhodnocování intelektuálních výsledků jejich tvůrčí práce.

Karel Havlíček – Borovský v jednom ze svých epigramů Originálnost píše:

„Není nad původnost,
každý po ní touží,
lidé chodí přes most,
to já půjdu louží.“

Kéž se vám, milí autoři, daří komponovat původně a ve snaze uchovat morální integritu vaší tvorby se můžete spolehnout na zákonem stanovené negociační instrumentarium, které vás bez umělecké úhony bezpečně přemostí přes nástrahy smluvních vyjednávání se zájemci o vaši práci. To vše bez obav o ztrátu jejich přízně a s vědomím, že vaše osobní rozhodnutí podpoří respekt uživatelů k celé autorské obci. /

text:
PETER MIKITA
právník